

Oljudets skönhet

HUGO STRANDBERG

Kan man tycka om ljud? Vad är egentligen ljud? Vilken musikalisk roll kan ljud spela? Hugo Strandberg diskuterar.

Kan man tycka om ljud? Det kan verka som att det är omöjligt. För att något ska vara ljud måste det vara störande. Den som försöker sova störs av grannens ljud, hur mycket han än i andra sammanhang skulle uppskatta den musik som grannen spelar. Att tycka om ljud skulle vara som att försöka odla ogräs. Ogräset kommer inte längre att vara ogräs; ogräs kommer endast att vara som inte hör hemma i ogräsodlingen.

Merzbow framträder vid ISSUE Project Room i New York, fotograferad av Seth Tisue. Källa: <https://www.flickr.com/photos/tisue/5023101474/>

I just den andan har den mest kände noise-musikern – en som alltså skapar musik av oljud – japanen **Masami Akita**, mer känd under artistnamnet **Merzbow**, uttalat sig i en intervju: ”Om oljud är obehagliga ljud, då är popmusik oljud för mig.”

Även om det ligger något i detta finns det ändå tydliga begränsningar i att förstå ordet ”oljud” på ett sådant sätt. För faktum är ändå att ordet ”oljud” passar bra för att karaktärisera den musik Merzbow skapar; att säga att det är oljud är inte enbart eller i första hand att säga att de flesta människor ogillar den.

Hur ”oljud” i den här meningen av ordet ska karaktäriseras är dock inte en helt lätt fråga. Ingen skulle tveka att kalla Merzbows musik just för oljud, men varför? Förstås handlar det inte om volym. Den kan man ju i de flesta fall påverka som lyssnare, och att sänka volymen gör inte att musiken plötsligt ändrar genre. Tvärtom är särskilt japansk noise-musik producerad så att detaljer är klart urskiljbara också vid låga volymer.

Oljud skulle också kunna försöka karaktäriseras i termer av aggressivitet, men det finns ju mycken musik som är aggressiv, utan att för den skull använda sig av oljud. Om oljud är aggressiva ljud är det istället med avseende på de enskilda ljuden, och noise-musik består ofta av väldigt sträva och skärande ljud. Här tror jag vi börjar närma oss något viktigt, men ändå kan den här aggressiviteten vara vilseledande. Vid första anblick kan noise-musik uppfattas så, men om man bara lyssnar lite längre uppfattas den istället ofta som nästintill sövande. Aldrig sover man så gott som till forsens brus.

Just forsens brus kan vara en ledtråd i sammanhanget. För när man lyssnar till en fors kan illusionen uppstå att det, dolt i bruset, ändå är någon som spelar musik; en källa till föreställningen om Näckens fiolspel. I helt ostrukturerade och musikaliskt form- och meningslösa ljud går det att, medvetet eller omedvetet, hitta någon sorts musikalisk innebörd. Skälet till att oljud som bäst kan fungera som musik att lyssna till, både intressant och emellanåt vacker, är just denna spänning

mellan det form- och meningslösa å ena sidan och den innebörd ens eget aktiva lyssnande skapar å andra sidan.

Den musik som Merzbow representerar kan sägas vara en udda och relativt marginell genre. Men estetiskt står den i samklang med stora delar av 1900-talets konstmusik. En vanlig reaktion till denna är just att den mest består av ljud, och den reaktionen är inte helt felaktig, även om man förstås kan hoppas att den inte också är ett avfärdande. När tonaliteten överges så överges också de formmässiga principer som gör musik begriplig för den som växt upp med västerländsk musik. Dessa principer ersätts i sin tur med andra som är svåra att uppfatta för den ovana eller omöjliga att enbart lyssna sig till för vem som helst. Eller så finns det inga principer över huvud taget: en framträdande ambition inom konstmusik har nämligen varit att skapa en mindre kontrollerad musik, genom att införa element av improvisation, slump och allmän obestämdhet i kompositionerna. I vilket fall blir resultatet en musik som kommer att framstå som kaotisk för den som söker musikalisk begriplighet. Jämför till exempel den kritik som i *Pravda* på **Stalins** uppdrag riktades mot **Sjostakovitjs** visserligen inte särskilt avantgardistiska *Lady Macbeth från Mzensk: oreda (сумбур)* istället för musik.

Merzbow tycks åtminstone på ett ytplan motsäga den tendensen i och med att den visuella estetik som är förknippad med hans musik, med eller mot hans vilja, har att göra med underkastelse, av sexuellt, politiskt eller religiöst slag, en visuell estetik som då ska känneteckna lyssnarens förhållande till musiken. Men underkastelse kan det bara vara fråga om ifall det först finns ett motstånd, som musiken våldsamt bryter ner.

En annan möjlighet är att istället närma sig musiken, oavsett om den tycks vara mest ljud eller inte, med ett öppet sinne, och det är just en sådan bejakande och öppna estetik som förknippas med **John Cage** mer än någon annan. Kompositionen syftar då bland annat till att skapa ett rum för lyssnande. Cages i allmänhet mest kända stycke, *4'33"*, sägs ofta bestå av tystnad, men det är egentligen vilseledande. Stycket består tvärtom av alla de ljud som uppstår och äger rum när stycket framförs. Stycket syftar alltså till att få oss att lyssna på alla de ljud, på alla de ljud, som ständigt finns runt oss, och på så sätt upptäcka att det välbekanta är mindre välbekant än vi tror. Och kanske finns där också en skönhet som väntar på att upptäckas.